

Forældreansvar og forældreinddragelse i folkeskolen

Skole & Forældre

18 april 2015

Nina Hein, ph.d. / IUP / AU

nihe@edu.au.dk

- Nina Hein, Ph.d. fra DPU / AU
- Forskning i forældres positioner i børns mobning i skolen (eXbus – Exploring Bullying in Schools)
- Interviews m. forældre, elever, skoleledere og – lærere
- Analyser af forældres position i skolefeltet / analyser af skole/hjem –samarbejde omkring mobning

Forældrene
skal på
banen

Forældrene skal tage
deres forældreansvar
alvorligt

Forældrene
skal være
skolens
medspillere

Forældrenetværk

Forældreinddragelse

Ansvarsfordeling mellem skole og hjem:

Ansvar for de faglige
resultater

Ansvar for elevernes
indbyrdes trivsel og
fællesskab

- Kan man skille det sociale fra det faglige?
- Er det en god idé at overlade det bærende ansvar for børnenes trivsel i skolen til forældrene?
- Hvilke konsekvenser har det at italesætte ansvaret på denne måde?

Trivsel i skolen - forældrenes ansvar?

- Børns trivsel i skolen handler om mere end elevernes opdragelse hjemmefra og omfanget og kvaliteten af deres fællesudflugter
- Elevernes trivsel handler i meget høj grad også om:
 - Skolens kultur, normer, værdier og regler
 - Lærernes relationer til de enkelte elever og deres forældre
 - De faglige aktiviteter i klassen
 - Og et samspil imellem disse og en række andre mulige kræfter der kan spille ind

Trivsel i skolen – forældrenes ansvar?

- ”Ganske mange studier indikerer (signifikante) sammenhænge imellem måder, hvorpå klasseledelse udøves og klassens sociale miljø, herunder trivsel og mistrivsel (...) Bl.a. finder Roland og Galloway (2002) en ’...temmelig stærk sammenhæng imellem lærernes ledelse af klassen, den sociale struktur i klassen og mobning’” (UVM 2014:50)
- ”Positive relationer lærer og elev imellem fremmer elevers læring, læringsmiljøet i klassen, elevers selvtillid, autonomi og motivation og mindsker forstyrrende adfærd. Lærerens måde at relatere til eleverne på øver indflydelse på elevers indbyrdes relateringspraksisser” (UVM 2014:50).

Trivsel i skolen - forældrenes ansvar?

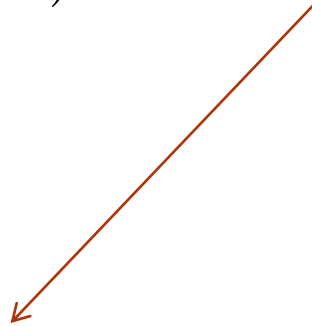
- Jo mere ansvaret for klassens trivsel og fællesskab overlades til forældrene, jo større risiko er der for, at nogle skoleklasser slet ikke får den hjælp de har brug for
 - For *tilfældigt*, hvorvidt den enkelte klasse får god støtte til deres trivsel og fællesskab eller ikke
- Jo mere ansvar skolen overlader til forældrene jo mere lades også de enkelte børn i stikken, hvis forældre ikke har overskuddet eller ressourcerne, hverken til at lære børnene om fællesskab, tolerance, respekt, m.m. eller til at deltage i forældrearrangementer som værdige medlemmer af forældrefællesskabet

Trivsel i skolen - forældrenes ansvar?

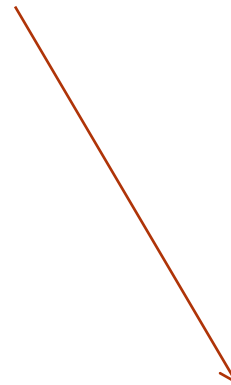
- Selvfølgelig har forældrene et *medansvar* for deres børns opførsel blandt andre børn i skolen
- Men vi må ikke forstå børns trivsel og fællesskaber i skolen som noget forældrene alene skal tage sig af og pleje – ikke glemme skolens afgørende indflydelse på børnenes hverdag og relationer i skolen
- Forældrene bør *inddrages i skolens arbejde* for at fremme trivsel og fællesskab blandt børnene
- *Inddrage* forstået som at skolen inviterer forældrene indenfor i et fællesskab omkring skolens grundlæggende værdier og strategier på trivselsområdet
 - Forudsætter, at skolen selv tager stilling, søger viden og gør et aktivt arbejde for at fremme trivslen blandt børnene
- Skolen må som den børneprofessionelle part og som konteksten for elevernes trivsel og fællesskab være dem, der tager teten og viser forældrene vejen

Trivsel i skolen – forældrenes ansvar?

- To primære problemer ved fordelingen af ansvaret for børns skoleliv mellem skole (fagligt ansvar) og forældre (socialt ansvar)

Arbejdet for børns trivsel i skolen må ikke overlades til forældrene – trivsel i skolen handler ikke kun om opdragelse, men om kultur, kontekst og lærer-elev relationer

Retorikken omkring forældres ansvar for børns trivsel i skolen har negative konsekvenser for skole/hjem-samarbejdet omkring mobning

Forældrepositioner i folkeskolen

- 1999-2000: En opmærksomhed på **mobning** begynder at vågne i det danske skolefelt
 - Forståelsen af mobning hentes bredt hos den svenske psykolog Dan Olweus, der peger på *forældres problematiske opdragelse af børnene* som det, der skaber mobbere og mobbeofre
 - Olweus (1980; 1993) definerer grundlæggende mobning som en form for individuel aggression, udført af antisociale, aggressive individer mod svage, passive ofre
 - Mobberens aggression og (i nogen grad) offerets svaghed forstås som personlighedstræk skabt igennem opdragelsesmønstre og nære relationer i hjemmet

Forældrepositioner i folkeskolen

- Efter skuffende resultater af PISA 2000: Politisk bekymring og nyt skolepolitisk fokus på at etablere et klart skel imellem **fagligt** og **socialt i skolen** og imellem, hvem der har ansvaret for hvad:
 - Skolens ansvar søges afgrænset til det 'rent faglige', og der lægges kraftigt pres på skolerne: nationale test, sammenligninger af skolers performance, m.m.
 - Forældre skal tage ansvaret for 'det sociale' i skolen

Forståelsen af ansvaret for børns trivsel og sociale fællesskaber i skolen som *forældrenes* er resultatet af en politisk strategi om at højne de danske skoleelevers faglige resultater og Danmarks internationale konkurrenceevne

Forældrepositioner i folkeskolen

- Professor i politik Carol Bacchi (2009): What's the problem represented to be?
- Hvordan et politisk sigte repræsenteres som løsningen på et problem, har stor betydning for, hvordan særlige emner eller grupper af mennesker deraf forstås og håndteres i samfundet

Forældrepositioner i folkeskolen – de ansvarsfralæggende forældre

- I 2002 formuleres det politisk som et problem, at der er ”*sket en ansvarsglidning fra forældre til skole og det øvrige samfund*”. Dette problem vil man løse politisk
- Legitimering af den ny ansvarsfordelingsmodel, og grundlag for en forståelse af moderne danske forældre som *ansvarsfralæggende*
 - De ”ansvarsfralæggende forældre” favner bredt: *Både* de moderne, travle og forkælede forældre, der søger at ’udlicitere deres forældreansvar’
 - *Og*, med loven om styrkelse af forældreansvaret (2005), også de såkaldt *ressourcesvage* forældre, hvis børn identificeres som dem, der pga. dårlig opdragelse og manglende forældreengagement forstyrrer undervisningen og præsterer fagligt dårligt

Forældrepositioner i folkeskolen - forbrugerforældre

- 2006: Ny politisk strategi for 'Fremtidens folkeskole' medfører indførelsen af en række test og evalueringer til at måle elevernes og de enkelte skolers faglige præstationer med
- Disse tests og evalueringer præsenteres politisk som *redskaber forældrene kan bruge til at komme efter skolen, hvis deres barn ikke lærer nok*

Forældrepositioner i folkeskolen

- Samtidigt med disse skolepolitiske strømninger kommer der inden for mobbefeltet et øget fokus på forældrenes rolle og ansvar:
 - Forældre er rollemodeller for deres børn!
 - Den gode klasse skabes af forældrene!
 - Det er forældrenes ansvar at opdrage deres børn til fællesskab!

Forældrepositioner i folkeskolen

- Ny kampagne fra Børns Vilkår (marts 2015):
”De voksnes ansvar”

”Det er de voksnes ansvar at stoppe mobning – både dem hvis børn mobber og bliver mobbet. Men der ligger også et ansvar hos de andre forældre i klassen”

Forældre skal på banen (Skole og samfund 2008)

Curlingforældre (Bent Hougaard, 2000)

De udliciterende forældre (Jon Lange, 2007)

De ansvarsfralæggende forældre (VKR regeringen 2002)

Forældre som trivselsambassadører (Skole & Samfund 2008)

De vanskelige forældre (Bertel Haarder 2008)

Forbrugerforældre –

Forældrene skal kunne komme efter skolen hvis børnene ikke lærer nok
(Anders Fogh Rasmussen 2006)

De voksnes (forældrenes) ansvar at forebygge og stoppe mobning (Børns Vilkår 2015)

**Forældrepositioner
i folkeskolen siden
2000**

Forældre som børns rollemodeller (Børnerådet og DCUM 2004)

**‘Dårlig forældreevne’ skaber
mobbere og mobbeofre**
(Psykolog Dan Olweus m.fl. 1980 – i dag)

Forældrepositioner i skole/hjem-samarbejdet

- De forældrepositioner og – forståelser der er resultatet af disse forskellige samvirkende bevægelser i skolefeltet har store konsekvenser for skole/hjem samarbejdet omkring trivselsproblemer og mobning:
 - Forældrene oplever at blive mødt som 'curlingforældre', 'ansvarsfralæggende forældre' 'udliciterende forældre', krævende 'forbrugerforældre', 'vanskelige forældre', 'ressourcesvage forældre', o.a.
 - - Eller slet og ret som dem, der igennem deres måde at være forældre på skaber deres barns trivselsproblemer i skolen
- Alle positioner, der får ansvarspilen til at pege tilbage på hjemmet, når forældrene henvender sig til skolen fordi deres barn oplever trivselsmæssige problemer her

Betingelser for Skole/hjem-samarbejdet

Projektet om *fordeling af ansvaret for børnenes skoleliv* tilbyder lærere og forældre adskilte, men forbundne funktioner:

- Skolen og dens lærere skal sørge for, at elevernes målelige, faglige præstationer forbedres (styrket fagligt ansvar)
- Forældrene skal sørge for, at børnene er læringsparate, opfører sig passende i skolen og de skal få det sociale samspil mellem børnene til at glide så problemfrit som muligt (styrket socialt ansvar)
- Med indførelsen af tests m.m. som redskaber *forældrene skal bruge til at komme efter skolen ...*, tildeles forældrene også den position at holde øje med, om den *vare*, som skolen leverer, er god nok

Betingelser for skole/hjem-samarbejdet

➔ Hermed produceres en **modsætningsrelation** mellem forældre og lærere:

- Som forbrugere af folkeskolen bliver forældrene gjort til kontrollører af, om lærerne præsterer tilfredsstillende fagligt (*”forældrene skal kunne komme efter skolen, hvis børnene ikke lærer nok”*)
- Lærerne bliver til bedømmere af, om de enkelte forældre gør det godt nok med opdragelsen af deres barn (*eller om de eventuelt skal tilbydes noget hjælp til at varetage deres forældrerolle*)

Betingelser for skole/hjem-samarbejdet

- Forældre der påpeger problemer eller stiller krav til skolen, bliver forstået som utilfredse, krævende forbrugere, der forsøger at fralægge sig eget ansvar
- Forældre (*curlingforældre, ansvarsfralæggende forældre, krævende forbrugerforældre, udliciterende forældre, vanskelige forældre, etc.*) bliver potentielt til skolens let identificerbare og synlige modstander, årsagen til lærernes stress

Ansvarsfordeling i skole/hjem-samarbejdet omkring mobning

Ideen om *fordeling af ansvar* mellem skole (fagligt ansvar) og hjem (socialt, trivselsansvar) er særligt problematisk i det konkrete skole/hjem-samarbejde vedr. mobning

- Skolerne har ansvar for at sætte en handlingsplan i gang når noget genkendes som *mobning*
- Hvis det 'blot' drejer sig om drillerier, 'pigefnidder', og børn, der er uden for klassens fællesskaber, da er det forældrenes ansvar, der peges på
- Resulterer i en definitionskamp mellem skole og forældre til barn der ikke har det godt i skolen: er der tale om *rigtig* mobning?

Forældrepositioner i skole/hjem-samarbejdet

- Frederik 13 år
- Har de seneste 3 måneder følt sig mobbet, hånet og frosset ude af sine tidligere fem bedste venner fra klassen. Har ondt i maven hver morgen og vil ikke i skole. Giver udtryk for at være meget ulykkelig
- Frederiks far henvender sig til de fem drenges forældre, klasselæreren og skolelederen og beder om hjælp til situationen
- Skolelederen indkalder til et fælles møde: Frederiks aktuelle problemer i drengegruppen skyldes Frederiks selvværdsproblemer skabt af tidligere problemer i hjemmet
- Frederiks far fremstår herefter som den ansvarlige for Frederiks situation OG som en forælder, der har forsøgt at lægge sit forældreansvar over på skolen

Forældrepositioner i skole/hjem-samarbejdet

- Udbredt forståelse blandt skoleledere (og lærere): *Vi tager os af det faglige, forældrene må tage sig af det andet...*

”Vi kan ikke løbe rundt og lege socialpædagoger og socialrådgivere døgnet rundt. Vi har et ansvar for at skulle lære dem det, der står i vores læseplan, og det er en skole, det er ikke en institution. Vi er uddannet som lærere, vi har ikke alle mulige andre kompetencer. Men vi griber selvfølgelig ind i de ting (konflikter og andre relationelle problemer imellem eleverne, NH), vi har en klassens time hvor Thomas (klasselæreren, NH) snakker med dem, lærerne snakker med dem, men vi vil ikke bruge mere tid på noget, som ikke er vores hovedopgave. Det er ikke vores kerneydelse, og derfor har jeg meldt fra, det er forældrenes opgave. (...) Vi har én AKT-lærer, og vi har tonsvis af problemer. Han har snakket med de elever, og det er det, jeg mener, vi både kan og vil gå ind og gøre. Vi vil ikke overtage forældremyndigheden for dem, og det må de rode med selv(...).”

Ansvarsfordeling i skole/hjem-samarbejdet omkring mobning

- Frederiks sag er ikke enestående
- I rigtig mange tilfælde oplever forældre til børn der mobbes eller ikke trives i klassens fællesskaber, at skolen ikke anerkender barnets situation som mobning, men som en følge af barnets personlighed og forældrenes måde at opdrage og relatere til barnet på
 - Ansvar for at ændre på situationen gives til det udsatte barn og dets forældre
 - Forældrene oplever sig magtesløse og barnet lades reelt i stikken

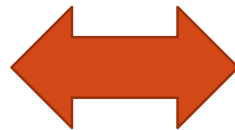
Forældreansvar for trivsel i folkeskolen

- Mobning er et komplekst fænomen med mange samvirkende årsager i både skole- og hjemmekultur og –relationer m.m.
- Absurd at tro, at mobning kan forebygges og stoppes v. forældreindsats alene (viser tilbage til Olweus forståelse af mobning som et spg. om opdragelse)
- Både forældre og mange skoler forstår mobning som en individbåren problematik (som den forståelse Dan Olweus tilbød i 1980-1990'erne)
 - Mange forældre vil gerne tage medansvar for klassens fællesskab, men vil stadig mene, at det er enkelte børn, der bærer skylden, hvis der forekommer mobning i en klasse og handle derefter
 - Forældre er ikke klædt på til at være dem, der alene skal bære 'de voksnes ansvar'
 - Vi kan uddanne de professionelle (lærere, ledere og skolepædagoger) i nye forståelser af mobningens dynamikker
 - Den nye viden og praksis må derpå formidles fra skole til forældre – ikke omvendt

Forældreansvar og forældreinddragelse i folkeskolen

- Forældres opdragelsesansvar og indsatser for at lave sociale arrangementer for børn og forældregrupper **kan ikke stå alene** i arbejdet for at sikre alle børns trivsel i skolen
- ”Inklusionstanken betyder et perspektivskift fra det enkelte barn til et fokus på det fælles” (www.uvm.dk)

Politisk pres på skolerne for
at højne elevernes
individuelle faglige og
målbare resultater

Politisk projekt om Den
inkluderende skole med
fokus på fællesskab – som
søges overladt til forældrene
at tage ansvar for

Fra *fordeling* af ansvar til *fælles* ansvar

- Skolen bør søge at invitere og inddrage forældrene i et *samarbejde* og *fælles ansvar* for børnenes skoleliv og fællesskaber
- Skolen må have teten og vise forældrene og eleverne vejen:
 - Særligt i lyset af den øgede elevdiversitet bliver det skolens og den enkelte klasseleders opgave - i samarbejde med forældrene - at skabe en klassekultur, hvor eleverne accepterer og respekterer hinanden
 - Skolen kan skabe et fælles afsæt ved at invitere forældrene til fælles arrangementer, hvor det søges – på tværs af forskellige holdninger og måder at være forældre på - at skabe et fælles videns – og værdigrundlag for at løfte ansvaret for alle børnenes trivsel

Referencer og forslag til læsning

- Hein, N. (2014). **Skakmat. Forældrepositioner i skole/hjem-samarbejdet omkring mobning.** Pædagogisk Psykologisk Tidsskrift. Blå Serie Temanummer 31: Nye perspektiver på mobning.
- Hein, N. (2014). **Andre blikke på forældres positioner i børns mobning.** Pædagogisk Psykologisk Tidsskrift no. 1
- Hein, N. (2013). **Komplekse konstitueringer af ansvar, sandhed og mulighedsbetingelser i et skole/hjem-samarbejde om mobning.** I: *Mobning gentænkt.* J. Kofoed and D. M. Søndergaard, (red.). København: Hans Reitzels Forlag.
- Hein, N. (2012). **Forældrepositioner i elevmobning.** Ph.d.-afhandling, Aarhus Universitet, Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU).
- Hein, N. (2009). **Forældrepositioner i elevmobning - afmagtsproduktion i skole/hjem-samarbejdet.** I: *Mobning - sociale processer på afveje.* J. Kofoed and D. M. Søndergaard, (red.). København: Hans Reitzels Forlag.
- Plauborg, H. (2014): **Klasseledelse via intra-aktivitet af didaktik, faglighed og socialitet – eksempler fra et casestudie.** I: Krejsler, J. & Moos, L. (red.): *Klasseledelsens dilemmaer: Fortsatte magtkampe i praksis, pædagogik og politik,* Frederikshavn: Dafolo
- Søndergaard, Dorte Marie (2011): **Mobning – fra afretning af enkeltindivider til reparation af sociale fællesskaber.** *Skolen i Morgen. Tidsskrift for Skoleledere.* 14(10), 2-6.
- Søndergaard, Dorte Marie (2011): **Mobning, mobbefryd, humor og fællesskab.** I Elsebeth Jensen & Svend Brinkmann (red.) *Fællesskab i Skolen. Udfordringer og Muligheder.* København: Akademisk Forlag.
- Søndergaard, Dorte Marie (2009): **Mobning og social eksklusionsangst.** I Jette Kofoed & Dorte Marie Søndergaard (red.) *Mobning. Sociale Processer på Afveje.* København: Hans Reitzels Forlag.
- Søndergaard, Dorte Marie (2008): **Offerpositionens dilemmaer: Om undvigelse af offerpositionering i forbindelse med mobning og anden relationel aggression.** I Karin Lützen et al. (red.) *På Kant med Historien.* København: Museum Tusulanums Forlag.
- Søndergaard, Dorte Marie (2009): **Anders og vandslangen – mobning og kompleksitet,** *Psykologisk Set,* 26: 13-25.